

Propunere de proiect „Restaurarea și revalorificarea moștenirii studioului Moldova-Film (1955-2004)”

Context:

Deși se poate vorbi despre începutul cinematografeiei în Moldova încă din anii 30 ai secolului trecut, când la Kiev, Odesa sau București au apărut primele filme despre regiunea în cauză, abia în anul 1952 a fost luată decizia de a fonda un studiu cinematografic cu denumirea „Moldova-Film” în capitala pe atunci a republicii sovietice socialiste moldovenești orașul Chișinău pentru producerea filmelor documentare și, din anul 1957, și pentru producerea filmelor artistice. În perioada inițială atât personalul tehnic cât și actorii veneau, în majoritate, din Rusia, fapt care se schimbă suficient de repede, când, pe la mijlocul anilor 60, se întoarce de la Moscova, de la studii, prima generație de regizori, operatori și actori autohtoni. Ca urmare sînt create, pînă la începutul anilor 90, circa 140 de filme artistice, vreo 30 de filme de scurt metraj, 80 de filme cu desene animate precum și peste 600 de filme documentare. Studioul a devenit, pe lîngă studiourile de film din Rusia și Ucraina, unul dintre cele mai importante instituții de producere a filmelor din URSS, ale cărei producții erau demonstrate pe întreg teritoriul fostei uniuni. Unele dintre aceste filme au inspirat peste o sută de recenzii, șapte filme au fost vizionate de mai mult de 20 de milioane de spectatori în primul an după lansare, iar un număr dintre ele au ajuns, pe lîngă URSS și Europa, și în America de Sud și chiar în Africa, fiind distribuite cu scopuri comerciale.

Emil Loteanu, cel mai cunoscut regizor din Moldova, filmează majoritatea producerilor sale la Moldova-Film și devine, în anii 90, conducătorul Uniunii Cineaștilor din Moldova cu sediul la Chișinău. Chiar și atunci când lucrează la Moscova, în anii 70-80, roluri principale din filmele sale sînt repartizate deseori actorilor moldoveni, la fel și personalul tehnic este constituit din specialiști pe care i-a cunoscut la Moldova-Film. Nume ca cel al actorului Grigore Grigoriu sau al compozitorului Eugen Doga, care au lucrat și în alte țări socialiste, a căror activitate artistică a fost și este în primul rînd în strînsă legătură cu Moldova-Film, sînt pînă astăzi cunoscute publicului fost-sovietic. La începutul anilor 80, Loteanu și colaboratorii săi au fost invitați la festivalul de film de la Cannes, considerați reprezentanți notorii ai filmului sovietic în plan internațional. În același timp, producția studioului Moldova-Film reflectă evoluțiile istorice din URSS, aceasta presupunînd interzicerea anumitor filme și a activității unor anume producători, participarea la procesul de propagandă sovietică prin intermediul filmului precum și deschiderea spre propriul trecut, lăsat în tăcere timp de mai multe decenii – Moldova era deja parte componentă a României când, în 1940, a fost anexată, ca și republicile baltice, la Uniunea Sovietică și i s-a impus uitarea identității naționale.

Fiind un stat-urmaș al republicii sovietice socialiste moldovenești, statul independent Moldova posedă astăzi o moștenire cinematografică națională neobișnuit de bogată pentru un stat cu o populație de circa trei milioane de locuitori. Putem afirma că această țară, avînd un studiu de film propriu și un număr impozant de specialiști pregătiți anume pentru a produce film, se bucură de o situație aparte între statele mai mici din Europa. Criza economică totală din anii 90 a dus totuși la faptul că Moldova este considerată, deja de mai mult de un deceniu, cea mai săracă țară din Europa, în baza datelor mai multor instituții europene. Migrația a sute de mii de cetățeni în alte părți în căutarea unei vieți mai bune a dus la faptul că și mulți producători de film calificați au fost nevoiți să părăsească țara, printre ei și unii care au contribuit la creșterea popularității filmului românesc din ultimii ani. Astfel, operatorul filmului premiat anul trecut cu Palmierul de Aur de la Cannes „Patru luni, trei săptămîni și două zile” este originar din Moldova.

Odată cu decăderea economică a statului s-a redus aproape la zero și producerea de filme a studioului Moldova-Film, astfel încît pe parcursul ultimilor 15 ani au fost produse doar foarte puține filme. Dintr-un număr de 700 de colaboratori au rămas vreo 80, multe diviziuni au fost închise complet, iar progresul tehnic din ultimele două decenii nu a putut fi încă asimilat. Generația moldovenilor care s-au maturizat în ultimii 20 de ani nu cunoaște aproape deloc moștenirea filmică importantă a țării lor, iar cea a producătorilor de film care au activat în perioada de strălucire a studioului de la sfîrșitul anilor 50 pînă în anii 80 dispare treptat, și, odată cu aceasta, crește și pericolul de a pierde fără urme comoara enormă a realizărilor cinematografice importante atât în plan național cât și internațional. Din cauza lipsei unei arhive naționale de film, independente față de firmele de producere, majoritatea filmelor se păstrează în camerele dotate insuficient de la Moldova-Film, multe dintre ele avînd nevoie de o restaurare urgentă. Odată cu trecerea fiecărui an se pierde și o parte din materialele create în legătură cu anumite filme, printre care sincronizări în alte limbi, fotografii originale, articole în presa contemporană filmului, imagini ale producției filmelor și în special posibilitatea de a discuta despre activitatea lor cu cei care au participat nemijlocit la crearea filmelor. Cu siguranță trebuie să luăm în considerație faptul că multe materiale au dispărut deja pentru totdeauna.

Acest proiect are ca scop de a salva acea parte rămasă a moștenirii cinematografice a studioului Moldova-Film pentru generația actuală de moldoveni și pentru comunitatea internațională. În același timp, prin intermediul acestui proiect, probabil unic pentru o republică ex-sovietică, se va restabili locul producției de film din Moldova în contextul post-sovietic și în plan internațional. În prezent se pune întrebarea dacă moștenirea studioului Moldova-Film va

deveni doar un patrimoniu muzeistic sau, în baza celor deja realizate, s-ar putea pune temelia unei noi culturi cinematografice naționale. Deși ar trebui să acceptăm faptul că Moldova-Film, probabil, nu va desfășura niciodată o activitate atât de prodigioasă cum a fost cazul în perioada sus-numită, totuși ne permitem să credem că această moștenire va sta la baza unei produceri de film în condiții noi. Păstrarea acestei moșteniri și aprecierea ei sînt, pentru aceasta, o condiție sine qua non.

Pe lângă publicațiile de specialitate, o prezentare (incompletă) a filmelor produse la studioul Moldova-Film este inclusă pe paginile internet <http://www.cinema.art.md/index.html> și <http://www.iatp.md/FilmMoldova/index.htm>. Pe DVD există, pînă în prezent, din numărul total de filme artistice, doar filmul lui Emil Loteanu "Lăutarii" și alte două filme de lung metraj, dar fără o restaurare tehnică și o prelucrare din punct de vedere al istoriei cinematografice.

PROIECT

Proiectul „Restaurarea și valorificarea moștenirii studioului Moldova-Film (1955-2004)“ prevede o revizuire completă a producției cinematografice a studioului din perioada respectivă în domeniul filmului artistic (inclusiv filme de scurt metraj). Proiectul se va desfășura în strînsă colaborare cu Moldova-Film, dar coordonat și administrat de o comisie internațională independentă.

Următoarele activități sînt prevăzute:

I. Activități concrete

- Revizuirea completă a fondului de film artistic (inclusiv filme de scurt metraj) al studioului Moldova-Film pentru perioada 1955-2004. Categoria filmului documentar și a filmului cu desene animate nu este deocamdată parte a acestui proiect.
- În baza analizei se vor selecta 40 de filme artistice și 10 filme de scurt metraj care, în baza unor principii estetice, sociologice, istorice sau altfel vor fi considerate de valoare importantă. Comisia de selectare va fi independentă și internațională.
- Filmele selectate vor fi prelucrate tehnic și tematic. Aceasta semnifică următoarele:
 - a) Restaurarea și reproducerea tehnică a materialului original (film, sunet, muzică)
 - b) Prelucrarea și dotarea filmelor cu subtitre în limba engleză, română și rusă
 - c) Prelucrare detaliată din punct de vedere al istoriei filmului cu participarea unor experți din Moldova și de peste hotare, inclusiv includerea unor materiale noi, interviuri cu participanții la filmări, etc. Digitalizarea fotografiilor originale și documentelor la subiect.
 - d) Editarea (tiraj: 300 unități) pe DVD a filmelor complet în original inclusiv alt material vizual prelucrat – interviuri sau rapoarte de la filmări, cadre de film documentar de epocă, fotografii originale, muzică originală etc. – și însoțit de o broșură în mai multe limbi (engleză-română-rusă) cu comentarii. Fiecare film va fi discutat în context internațional prin comentariul unui specialist în domeniul filmului din străinătate.
 - e) Filmele care nu vor fi selectate pentru a fi restaurate și prelucrate tematic, vor fi totuși incluse în baza de date. Toate informațiile vor fi publicate în internet și în formă de catalog.
 - g) După încheierea procesului de prelucrare a filmelor acestea vor fi propuse publicului internațional ca retrospectivă, ceea ce presupune atât demonstrarea acestora la cinematografe în cadrul unor festivaluri internaționale precum și la televiziune.

Comentarii suplimentare:

Punctul forte al producției cinematografice de la Moldova-Film este în perioada din anii 60 pînă la sfîrșitul anilor 80, iar în perioada din 1993 pînă în 2004 au fost produse doar cinci filme artistice, dintre care trei sînt de scurt metraj. Un număr impunător de negative originale ale filmelor artistice se găsesc în arhiva centrală de film din Federația Rusă; înregistrările originale ale muzicii pentru filme au fost realizate în Rusia aproape în exclusivitate și sînt arhivate tot acolo.

II. Cadru temporal de realizare a proiectului

Pentru realizarea proiectului este necesară de la bun început o colaborare cu instituții de film din Europa, care activează în domeniului protejării materiale, evaluării și popularizării moștenirii cinematografice din țara respectivă cît și pe plan internațional. Dintre acestea enumerăm, printre altele, *Cinématique française*, *British Film Institute* și *Deutsches Filminstitut*, *Arhiva Centrală de Film din Rusia* precum și *Institutul Rusesc de Film de la Moscova*. Propunerea de colaborare este adresată însă tuturor instituțiilor din străinătate care activează în acest domeniu și sînt în special interesate de cooperarea internațională în procesul de evaluare a producției cinematografice.

Proiectul intenționează să fie realizat într-o colaborare strînsă cu Moldova-Film, dar coordonat și administrat de o comisie internațională independentă. Finanțarea activităților se face cu ajutorul instituțiilor europene, iar statul moldovenesc, în calitate de proprietar al studioului Moldova-Film, își asumă responsabilitatea să asigure accesul și utilizarea gratuită a tuturor filmelor și a dreptului de autor pentru perioada de implementare a proiectului precum și a tuturor materialelor care se păstrează la arhivă cu referire la filmele în cauză (film, sunet, articole publicate, etc.). Statul moldovenesc asigură cadrul legal pentru punerea la dispoziție a negativelor originale (film, sunet și imprimări muzicale) a filmelor care astăzi se găsesc în Rusia. Pe parcursul perioadei de implementare a proiectului membrii grupului de lucru precum și membrii comisiei internaționale vor avea la dispoziție spațiu de lucru permanent și gratuit în clădirea conducerii studioului Moldova-Film. Toate filmele publicate pe DVD vor avea sigla Moldova-Film și vor rămîne proprietate a studioului. Arhiva de film va obține mai multe exemplare a fiecărui film și va avea dreptul să le utilizeze la decizia sa.

Implementarea proiectului este prevăzută pentru o perioadă de cinci ani. În fiecare an se vor restaura și prelucra din perspectivă istorică opt pînă la zece filme. O comisie internațională se va întruni la fiecare jumătate de an pentru a evalua progresul și pentru a decide cu privire la publicarea filmelor în formă nou-prelucrată. Pentru a oferi publicului moldovenesc posibilitatea de a participa la prelucrarea tematică a filmelor selectate, fiecare film va fi demonstrat în public, cu o discuție ulterioare dintre autorii de proiect și spectatori.

Pentru implementarea proiectului este prevăzut un grup de lucru alcătuit din zece persoane:

- 1 coordonator național
- 1 coordonator internațional
- 1 expert național în domeniul istoriei cinematografiei
- 1 expert internațional în domeniul istoriei cinematografiei
- 1 arhivist, în special pentru documente vizuale cu referire la filme
- 1 arhivist, în special pentru texte publicate cu referire la filme
- 1 translator pentru subtitrele în română și engleză
- 1 translator pentru traducerea broșurilor cu referire la filmele de pe DVD
- 1 tehnician pentru restaurarea filmelor
- 1 lector și designer pentru publicarea documentelor scrise
- *La necesitate* 1 jurnalist și 1 operator responsabili de realizarea interviurilor actuale cu participanții la procesul de creare al filmului respectiv.

Pe lîngă aceasta, comisia internațională va include șase reprezentanți internaționali ai unor fundații de film sau arhive din domeniu.

Notă:

Prelucrarea subtitrelor și traducerea textelor-comentarii în limba engleză este de dorit să fie efectuate de către un vorbitor nativ cu experiență în domeniu.

III. Cheltuieli

Cheltuielile pentru proiectul respectiv trebuie alcătuite în baza unui proiect-pilot, în cadrul căruia un film selectat va trece prin toate etapele restaurării tehnice, prelucrării tematice și de evaluare (vezi punctul IV). În baza unor costuri de muncă și tehnice joase în Moldova ar fi posibilă finanțarea întregului proiect cu un buget de 200 000 EURO. Trei cincimi vor constitui salariile persoanelor implicate, iar restul se va oferi pentru implementarea tehnică a proiectului.

IV. Avantaje și dezavantaje, riscuri

Avantajele realizării unui astfel de proiect cu implicarea producției studioului Moldova-Film sînt evidente: studioul a produs într-o perioadă de timp limitată un număr considerabil de filme artistice, a jucat un rol important în domeniul producerii de film din fosta Uniune Sovietică și reflectă, în procesul de producere a filmelor și în filmele înseși toate aspectele vieții din fostul stat sovietic. Datorită faptului că țara este relativ mică, drumurile sînt scurte și o realizare cu succes este mai sigură decît într-un stat mare. Costurile pentru muncă mai joase decît în alte țări din Europa de Vest constituie, de asemenea, un avantaj în plus.

Un dezavantaj îl constituie faptul că un șir de negative originale ale filmelor se găsesc în afara țării și accesul la ele depinde de colaborarea cu instituțiile implicate din Federația Rusă.

V. Proiect-pilot

Scopul proiectului-pilot este determinarea cheltuielilor pentru realizarea întregului proiect în baza restaurării și prelucrării tematice a unui film concret inclusiv o cercetare minuțioasă asupra tuturor izvoarelor originale (negativele, sunetul original, muzica).

Următoarele acțiuni sînt planificate:

I.

- a) Stabilirea unui grup de lucru care va fi responsabil de realizarea următoarelor acțiuni.
- b) Acumularea informației despre existența și starea tuturor negativelor originale ale filmelor artistice (film, sunet, muzică, sincronizări) produse la Moldova-Film care se găsesc în Moldova fie la firma producătoare, fie la arhiva națională de televiziune sau la arhiva de stat.
- c) Vizită a unui colaborator de la *Cinématique française*, specialist în restaurarea filmelor artistice, inclusiv a sunetului și muzicii, la Chișinău.
- d) Evaluarea situației în ceea ce privește existența și starea tuturor negativelor originale ale filmelor artistice (film, sunet, muzică, sincronizări) produse de Moldova Film care se păstrează în Arhiva Centrală de Film în Federația Rusă. Delegația urmează să fie compusă din membri ai grupului de lucru și un specialist francez de la *Cinématique française*.
- e) Sistematizarea datelor / informației obținute
- f) Vizită de informare a doi tehnicieni din Moldova la *Cinématique française* pentru a cunoaște posibilitățile de restaurare a filmelor

g) Sistematizarea informației despre procesul de restaurare tehnică

II.

- a) Selectarea unui film artistic produs la Moldova-Film care să fie restaurat și prelucrat tematic în cadrul acestui proiect-pilot
- b) Restaurarea și prelucrarea tehnică a materialului original (film, sunet, muzică) relatat la filmul respectiv
- c) Prelucrarea și elaborarea filmului cu subtitre în limba engleză, română sau rusă
- d) Prelucrare detaliată în contextul istoriei filmului, cu participarea unor istorici de film din Moldova și de peste hotare suplimentată de elaborarea unor materiale noi cum ar fi, spre exemplu, interviuri cu persoanele-participante, etc. Digitalizarea fotografiilor originale și articolelor cu referire la filmul respectiv.
- e) Ediție internațională (tiraj 300 unități) a unui DVD complet, cu caracter popular-științific, care să conțină filmul original plus alte materiale prelucrate sau elaborate – interviuri, rapoarte de la filmări, cadre din filmele documentare de epocă, fotografii originale, muzică originală, etc. – inclusiv o broșură în mai multe limbi (engleză-română-rusă). Filmul va fi însoțit de un comentariu al unui expert internațional în domeniul filmului.
- f) După încheierea lucrărilor asupra filmului, acesta va fi prezentat publicului larg.

III. Elaborarea unui proiect de buget pentru întreg proiectul de restaurare a filmelor

IV. Finațare și cadru temporal de implementare a proiectului-pilot

Stabilirea grupului de lucru și asumarea responsabilităților poate începe în orice moment. Proiectul-pilot va dura două luni până la finisarea completă. Finanțarea proiectului pilot presupune suma de 4000 EURO.

Chișinău, Paștele Blajinilor 2008

Propunerea proiectului elaborată de Michael Wiersing.